

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

Л.Л. Волинець, А.П. Джурило, Г.С. Єгоров, Н.М. Лавриченко,
О.І. Локшина, Б.Ф. Мельниченко, О.С. Оржеховська, О.О. Першукова,
Н.В. Шеверун, О.М. Шпарик

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У
ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА США**

Монографія

Київ

2014

УДК 373.5.014.25:009

ББК

3

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту педагогіки НАПН України
(Протокол від 23 листопада 2014 року № 14)

Науковий редактор: **Олена Ігорівна Локшина**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України

Рецензенти: **Наталія Петрівна Дічек**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу історії педагогіки Інституту педагогіки НАПН України

Аліна Анатоліївна Сбруєва, доктор педагогічних наук, професор, проректор Сумського державного педагогічного університету імені А. Макаренка

Забезпечення якості загальної середньої освіти у провідних країнах Європи та США : Монографія / Л.Л. Волинець, А.П. Джурило, Г.С. Єгоров, Н.М. Лавриченко, О.І. Локшина, Б.Ф. Мельниченко, О.С. Оржеховська, О.О. Першукова, Н.В. Шеверун, О.М. Шпарик. За заг. ред. Локшиної О.І. — К. : Педагогічна думка, 2014. — 482 с.

Волинець Л.Л. (Розділ II.6), А.П. Джурило (Розділ II.4), Єгоров Г.С. (Розділ II.1), Лавриченко Н.М. (Розділ I.2), Локшина О.І. (Вступ, Розділи I,1, II.8), Мельниченко Б.Ф. (Розділ II.2), О.С. Оржеховська (Розділ II.3), Першукова О.О. (Розділ II.4), Шеверун Н.В. (Розділ II.5), Шпарик О.М. (Розділ II.7).

Монографію присвячено сутнісним характеристикам якості загальної середньої освіти та педагогічним механізмам її забезпечення у провідних країнах Європи та США. Авторами охарактеризовано підходи до трактування якості освіти в Україні та зарубіжжі; розкрито соціально-економічний контекст та нормативно-концептуальні засади забезпечення якості загальної середньої освіти; окреслено перспективи використання зарубіжного досвіду в Україні.

Для розробників освітньої політики, науковців, керівників освітніх установ, учителів, викладачів і студентів вищих навчальних закладів.

© Інститут педагогіки НАПН України, 2014

ЗМІСТ

Вступ

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЯКОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ЗАРУБІЖНОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРАХ

I.1. Якість освіти та її забезпечення: концептуальні розвідки у зарубіжжі та здобутки України

I.2. Якість освіти як культурно детерміноване поняття

РОЗДІЛ II. ПРАКТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У ВИМІРІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ЄВРОПИ ТА США

II.1. Стандарти як інструмент забезпечення якості загальної середньої освіти у Франції

II.2. Стандартизація шкільної освіти та розбудова системи оцінювання навчальних досягнень учнів середньої школи у Чеській Республіці

II.3. Забезпечення якості роботи вчителів у Норвегії

II.4. Забезпечення якості роботи шкіл у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії

II.5. Управління якістю освіти у Німеччині

II.6. Особливості моделі забезпечення якості загальної середньої освіти у Фінляндії

II.7. Забезпечення якості загальної середньої освіти у провідних країнах Європи та США у рецепціях китайських дослідників

II.8. Міжнародні порівняльні дослідження якості знань учнів як інструмент оцінювання якості освітніх систем

РОЗГОРНУТА АНОТАЦІЯ

Коллективну монографію «Забезпечення якості загальної середньої освіти у провідних країнах Європи та США» присвячено сутнісним характеристикам якості загальної середньої освіти та педагогічним механізмам її забезпечення у провідних країнах Європи та США.

У **вступі** обґрунтовано актуальність концепту якості освіти у світі на сучасному етапі. Розкрито, що якісна освіта позиціонується світовим співтовариством як обов'язкова умова успішного економічного розвитку, забезпечення міжкультурного діалогу та соціального партнерства. Охарактеризовано підходи міжнародних організацій (ООН, ПРООН, ЮНЕСКО, Європейської Комісії) та погляди зарубіжних і вітчизняних науковців до трактування якості освіти.

Визначено територіальні межі дослідження, які охоплюють: США та провідні країни Європи – Німеччину, Францію, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії; Фінляндію, Норвегію; Чеську Республіку. Розкрито критерії добору країн для дослідження: критерій географічного балансу (обрані країни презентують Західну, Північну, Центральну Європу); критерій економічного розвитку (обрані країни а) входять до Великої вісімки країн (G8) з найрозвиненішими економіками світу (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Франція, Німеччина та США); б) до десяти найбагатших країн у Європі у номінації ВВП на душу населення (Норвегія: друге місце за ВВП в Європі на душу населення – \$ 95,062) Фінляндія: десяте місце – \$ 51,989); критерій рівня освіченості населення (за яким Фінляндія та Норвегія входять у десятку країн з найвищим рівнем грамотності населення, який становить 100%; а школярі з Фінляндії, Німеччини, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Чехії, Франції демонструють високі результати у міжнародних порівняльних дослідженнях якості знань учнів, зокрема у PISA і TIMSS).

Обґрунтовано підходи, які покладено в основу дослідження: порівняльний, системний та культурологічний. Порівняльний підхід забезпечив

можливість порівнювати педагогічні феномени на засадах спільності та відмінності; системний підхід передбачив розгляд окремих елементів забезпечення якості освіти (інваріантних для кожної країни) у цілісному вимірі європейського регіону та США в єдності їх взаємозв'язків; культурологічний підхід забезпечив розуміння багатогранного феномену якості на засадах полілінійності та, водночас, універсальності для виокремлення спільностей в його розвитку.

У Розділі I «Теоретичні засади якості загальної середньої освіти та її забезпечення у зарубіжному та українському освітньому просторах» розкрито концептуальні розвідки щодо феномену якості освіти. Акцентовано, що якість освіти є пріоритетом для міжнародного співтовариства на сучасному етапі. До чинників, які актуалізують якість в освіті, віднесено прискорення науково-технічного прогресу і темпів залежності суспільства від рівня освіти; перехід від індустріальної фази розвитку економіки до економіки знань і інформаційної цивілізації, економічну, культурну, політичну глобалізацію.

Доведено, що затребуваність ідеї якісної освіти обумовлює необхідність вивчення цього багатогранного феномену. Категорія якості освіти є предметом дослідження філософії, психології, педагогіки, політології, соціології, економіки. Якість освіти трактується і як відповідність освітнім цілям, вимогам освітніх стандартів, як відповідність досягнутого вимогам споживачів освітніх послуг, як рівень навченості індивідуума, який дає йому можливість досягати життєвих успіхів.

Розглянуто трансформацію вимог до якості освіти в кожному з трьох типів суспільств, схарактеризованих Е. Тоффлером, – аграрному, індустріальному й постіндустріальному, що послідовно змінювали одне одного в річищі відповідних цивілізаційних хвиль. Доведено, що на сучасному етапі суспільний виклик щодо якості шкільної освіти полягає в тому, щоб забезпечити формування метакогнітивного капіталу, який можливо використовувати для вирівнювання шансів на якісну освіту людей різного соціокультурного походження в різних країнах і регіонах глобалізованого світу.

У Розділі II «Практика забезпечення якості загальної середньої освіти у вимірі конкурентоспроможності країн Європи та США» авторами розкрито національні підходи до забезпечення якості шкільної освіти у різних країнах. Зокрема, охарактеризовано підходи до стандартизації змісту шкільної освіти у Франції. Розкрито, що у сучасних умовах світової конкуренції економік країн у Франції трансформуються цілі і завдання середньої школи – вона почала готувати учнів не тільки до академічної освіти, але й до практичної професійної діяльності. У зв'язку з цим відбувається стандартизація змісту освіти на засадах компетентнісного підходу – відбувається запровадження *Socle commun de connaissances et de compétences* – спільної основи знань і компетентностей. Вперше вона була запроваджена Директивою Міністерства освіти Франції від 11 липня 2006 р. № 2006-830, яка доповнювала Закон про рівні можливості від 31 березня 2006 р. В рамках Закону від 8 липня 2013 року, орієнтованого на оптимізацію шкіл, Спільна основа була модернізована у контексті забезпечення учнів спільним ядром знань, вмінь та культурних цінностей для успішного розвитку суспільства та кожної окремої особистості, зменшення рівня маргіналізації населення в рамках шкільної освіти.

Розкрито характер модернізації змісту шкільної освіти у Чехії у форматі запровадження нового Національного навчального плану (стандарту), базованого на компетентнісному підході та компетентнісно-базованих навчальних програм. Охарактеризовано систему курикулярних документів, які охоплюють національні освітні стандарти – «Національна програма освіти» (Národní program vzdělávání) для дітей та молоді віком від 3 до 19 років; рамкові освітні програми (Rámcový vzdělávací program – RVP); шкільні освітні програми (Školní vzdělávací programy – ŠVP).

Представлено підходи до забезпечення якості роботи вчителів у Норвегії – розкрито політику уряду щодо підготовки та підвищення кваліфікації вчителів, включно із підвищення рівня матеріального забезпечення, оптимізації розподілу повноважень між центральною та місцевою владами щодо

управління галуззю вчительства; співпраці уряду з неурядовим сектором у форматі спільних програм (GNIST) тощо.

Охарактеризовано функціонування системи забезпечення якості роботи шкіл у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії – розкрито особливості інспекторату у різних частинах Британії, досліджено типові форми перевірок, які застосовуються у всіх частинах країни (загальна перевірка, за якої оцінюються основні напрями роботи школи з урахуванням місцевих умов (контингент учнів, штат працівників, матеріальна база тощо); спеціальна перевірка досліджується певний сегмент роботи або предметну галузь навчання, як правило ту, що за результатами викликає занепокоєння; так звана «раптова інспекція» концентрується на перевірці стану релігійного виховання; об'єднана інспекція – спільна перевірка освітніх, медичних і соціальних служб спрямована на оцінку рівня безпеки навчального середовища, які застосовуються інспекторатом); акцентовано тенденції посилення компонента самооцінювання школами.

Розкрито механізм управління якістю освіти у Німеччині, який ґрунтується на ефективному розподілі влади: законодавчої, виконавчої, правової та фінансової, та між різними рівнями. Підкреслено, що демократичні перетворення в шкільній системі упродовж декількох десятиліть сприяли процесу переходу до моделі демократичної школи до стосунків партнерства, співпраці і самоврядування при організації внутрішньшкільного менеджменту. Єдиноначальність керівника навчального закладу поступилася місцем колегіальному управлінню: розширилися права учителів, учнів, батьків завдяки створенню таких форм колективної діяльності, як вчительські конференції, ради учителів, ради персоналу, органи учнівського і батьківського представництва.

Охарактеризовано особливості моделі забезпечення якості загальної середньої освіти у Фінляндії – розкрито принципи розвитку фінської освіти (пріоритетність освіти у фінському суспільстві; узгодженість освітньої політики з політикою різних державних секторів; тривалість; справедливість).

Підкреслено, що на відміну від багатьох розвинених країн світу, Фінляндія критично сприйняла постулати глобального руху реформування освіти (GERM – Global Educational Reform Movement), які домінують в освітній політиці більшості країн світу останні десятиліття. Йдеться зокрема про постулати стандартизації освіти, зосередження уваги на базових знаннях та навичках, орієнтування на наперед визначені результати, перенесення зовнішніх інновацій в сферу освіти, високого рівня підзвітності та контролю шкіл на основі зовнішнього тестування тощо.

Представлено огляд поглядів китайських дослідників на проблему забезпечення якості загальної середньої освіти у провідних країнах Європи та США. Доведено, що Китай докладает чимало зусиль для оптимізації національної системи освіти з урахуванням стану освітньої теорії та практики на загальноєвропейському та світовому просторі. Їхні нинішні наукові розвідки характеризується сплеском оціночних та моніторингових досліджень систем оцінювання якості освіти європейських країн, де технології педагогічних вимірів пройшли практичну еволюційну апробацію. А основною метою дослідницької діяльності є виявлення позитивних організаційних та змістовних елементів функціонування європейських національних систем оцінки якості освіти, які можна застосувати при формуванні китайської національної системи оцінки якості освіти.

Розкрито сутність міжнародних порівняльних досліджень (МПД) якості знань учнів. Акцентовано, що підвищення інтересу до МПД пов'язується з актуалізацією результативності освіти в рамках загального руху суспільств до підвищення її якості. Трансформація концепту якості у напрямі підвищення складової освітніх результатів перетворила МПД на універсальний інструмент вимірювання освітньої якості. PISA (Programme for International Student Assessment) – міжнародна програма з оцінювання освітніх досягнень учнів у сфері функціональної грамотності, TIMSS (the Trends in International Mathematics and Science Study) – Міжнародне дослідження з тенденцій розвитку математичної та природничої освіти, PIRLS (the Progress in International Reading

Literacy Study) – Міжнародне дослідження прогресу грамотності читання та інші покликані дати країнам-учасницям відповіді на низку важливих запитань, серед яких, передусім: які знання, уміння, компетентності отримують школярі?; чи ефективно працює система освіти у контексті продукування освітніх результатів?; наскільки освітнє середовище ефективно у контексті забезпечення освітніх результатів високого рівня та ефективності функціонування системи освіти?

Монографія стане у нагоді розробникам освітньої політики, науковцям, керівникам освітніх установ, учителям, викладачам і студентам вищих навчальних закладів.